

Gennem Kaukasus.

Geografisk Tidsskrift, Bind 32 (1929)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0032-PDF/gto_0032_68610.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=68610>

pdf genereret den : 22/5-2008

Gennem Kaukasus.

Af

Lektor, cand. mag. Sophie Petersen.

„Over Kaukasus Ryg paa Zephyrens Vinge“, disse Ord fra Oehlen-schlägers „Aladdin“ fik uvilkaarlig en særlig Klang for mig den Som-mernat i Juli 1928, da jeg fra det danske Gesandtskab i Moskva kørte ud til Aërodromen derude ved Tver Landevejen nær det Slot, hvor Napoleon boede i 1812.

Her gik jeg „om Bord“ i det ukrainske Flyveselskabs Maskine for paa den Maade saa hurtigt som muligt at naa Kaukasus; det tager med Jærnbanen noget over 3 Døgn, med Flyvemaskine kan Turen gøres paa 14 Timer. Kl. 3 startede Aëroplanet og havde foruden mig 4 Pas-sagerer. Pragtfuld saa Moskva ud, mens Solens første Straaler skin-nede paa Kremlins og de mange Kirkers og Klostres forgyldte Kup-ler; højere og højere steg Maskinen, og snart gled man med stærk Fart hen over det russiske Landskab. Skove vekslede med Agerland, smaa Landsbyer og store Klostre med brogede Kupler brød den grønne Ensformighed, og ind imellem det altsammen tegnede Flo-derne brede, sølvglinsende Baand og satte mere end noget andet Præg paa Landskabet. De Floder, der passeres, er Moskva med dens Biflod Oka, og Donez og dens Bifloder; alle *gamle* Floder, der langsomt sej-ler af Sted og ofte har vældige Serpentiner og „Oksehornssøer“.

Det blev daarligt Vejr. Skyerne laa tæt baade over og under Ma-skinen; men snart klarede det op, og efter en ekstra Landing i Orel, hvor der hentedes ny Forsyning af Benzin, gik det videre igen. Skoven begyndte nu at forsvinde og afløstes af Steppen. Landsbyernes Huse var ikke længere bygget af Træ, men af Ler, kalket hvide og straatæk-kede. Kl. 8 Morgen, efter 5 Timers „Flugt“, var jeg i Ukraines Ho-vedstad Kharkov, en stor Industriby paa over 400,000 Indbyggere, der er Sæde for de rige Donez Jærn- og Kulminers Administration. Det var tydeligt at mærke, at man paa de faa Timer, der var forløbet, var kommet ind i et helt andet Klimabælte: Luften føltes langt varmere og tørrere end i Moskva.

Saa gik det igen videre over Steppen med en Landing i Rostov ved Don. Jorden, som hidtil havde været typisk „Sortjord“, blev nu mere brun, og Vegetationen og Opdyrkningen sparsommere. Rostov er en stor Udførselshavn for det sydøstlige Steppeland og handler især med Landbrugsprodukter.

Paa den videre Flyvning hen over Steppen passeredes adskillige smaa Byer med kun een Gade, Landevejen, som fortsætter sig gennem Byen.

Ved næste Landing nær Byen Armavir ved Kuban var man allerede inde paa Busksteppen, her er bagende varmt, Jorden er fuld af Tørhedssprækker, og Vegetationen bestaar af Tidsler og krydrede Malurt- og Bynkearter. Hovedindtrykket er *graat*, det grønne ses først paa nærmere Hold; Totter af Faareuld, som hænger rundt paa alle Indhegninger, forstærker det graa Indtryk.

Kl. 4 om Eftermiddagen landedes i den lille By Mineralnyje Vody, og Kaukasuskædens Nordrand var naaet efter en Flyvning over en Strækning paa ca. 1600 km.

Mineralnyje Vody er Udgangspunktet for Rejser til de nordkaukasiske Badesteder, der knytter sig til Forekomsten af de mange Mineralkilder langs Kaukasuskædens Nordrand og særlig samler sig omkring Byen Pjatigorsk (d. v. s. de fem Bjerge). Bjergene er Lakkolither og indeholder baade Svovlkilder, Jernkilder og kulsyreholdige Kilder. Af de sidste udvindes det ypperlige Narssanvand, der kan faas overalt i Rusland.

I Mineralnyje Vody findes et beskedent Herberge, hvor Flyvemaskinens Passagerer for en billig Pris kan faa Natlogis. Herberget bestaar af nogle store Sovesale med en lang Række Senge, meget primitivt og snavset, og her kan man faa hvilet sig nogle Timer, før man den næste Morgen Kl. 3 vækkes for atter at køre til Flyvepladsen og fortsætte Rejsen videre til Baku.

I et gammeldags russisk 2-hjulet Køretøj uden Fjedre, Telegaen, med Sæder flettet af Tovværk, gaar Turen ud til Aërodromen, og der startes ind over Bjergene. Snart gaar det i rask Fart hen over Kaukasus' skovklædte Rygge med de opdyrkede Dale, hvor Majsmarker veksler med Tobaksmarker. Der landes et Øjeblik i Vladikavkas, og derefter flyves ind over Dagestan.

Kaukasuslandene udgør Føderativrepublikken Transkaukasien, der bestaar af følgende Republikker: Azerbaidjan, Tatarernes Land med Hovedstaden Baku, den armeniske Republik med Hovedstaden Erivan og Georgiernes Republik med Hovedstaden Tiflis¹⁾; under Georgien

¹⁾ Azerbaidjan har 2½ Million, Georgien 2½ Million og Armenien 900,000 Indbyggere.

hører igen tre mindre Republikker, af hvilke den vigtigste er Adsharistan med Hovedstaden Batum. Den nordøstlige Del af Kaukasus, *Dagestan*, er derimod en autonom Republik under Storrusland. Den bestaar dels af Steppeland (Busksteppe), hvoraf en Del er opdyrket ved kunstig Vanding; her dyrkes især Vin og Frugt (Abrikos og Fersken), dels af Bjærgland. Befolkningen er meget blandet, men Hovedmassen er Tatarer og Lesghiere; de har staaet under Perserne og Tyrkerne og kom først under Russerne 1859; de er ikke særlig dygtige og ernærer sig hellere ved at drive extensivt Kvægavl end ved Agerbrug.

Hovedstaden er Petrovsk, der nu har faaet Navneforandring og hedder Machatsch-Kala (opkaldt efter en af de revolutionære Førere, der faldt i Kampen mod de kontrarevolutionære i 1920). Den har en Kunsthavn, der er den største Havn ved det kaspiske Hav; den udfører Petroleum fra Grosny-Bækkenet i Ciskaukasien og Korn fra Ukraine og knytter Handelsforbindelser mellem Rusland og Persien.

Paa Landet bor Befolkningen i karakteristiske Landsbyer „Auls“, der ligesom Svalereder er klistret op ad Klipperne. Husene har flade Tage og mangler Vinduer og minder meget om de indianske Pueblo'er i New Mejiko. Fra Petrovsk flyves videre langs det kaspiske Hav. Landet er Saltsteppe med større og mindre Saltsøer. Byen Derbent, der kun har en aaben Havn, passeres, og efter den bliver Saltsteppen stærkt fremtrædende; omkring Saltsøerne ses en bred, hvid Skorpe af de udskilte Salte, og af og til skimtes en Kamelkaravane, som langsomt vandrer af Sted paa Steppen.

Nu begynder tillige et andet Træk at gøre sig gældende i Landskabet: under de hvide eller gullige Sandlag ses mørke Striber af Asfalt („Kir“), og snart øjnes de mange Boretarne for Nafta, der grupperer sig omkring Baku. Hele Landskabet er præget af Oljen, der ytrer sig ved Gasudbrud og Slamvulkaner. Jordbunden bestaar af Sand og Ler fra Tertiærtiden, og Oljen fører ofte disse løse Jordarter med, naar den sprøjter op. Man var allerede begyndt Brydning, før Baku 1806 blev russisk; i den følgende Tid var det Nobel og Rotschild, som havde de største Interesser, indtil alt nationaliseredes i 1920.

Boringen foregaar rundt omkring selve Baku, men mest ude paa Apshéron-Halvøen ved Balachany og Ssurachany. Paa det sidste Sted strømmer der Kulbrinteforbindelser ud af Jorden, og her findes ogsaa Rester af et Ildtilbedertempel, hvor man tidligere vedligeholdt „den evige Ild“. I den sidste Snes Aar har der ingen Ildtilbedere været, de er rejst til Indien, og Gassen bruges nu til Belysning i de nærliggende Arbejderboliger og til Kalkbrænding.

Oljeudvindingen besørges af „Asneft“ (d. v. s. Azerbaidjan Nafta-

syndikat), det beskæftiger 45,000 Arbejdere, og Naftaen pumpes ind til Baku gennem lange Rørledninger. Der er nu givet enkelte Koncessioner, bl. a. til et norsk Selskab, og sluttet en Række Salgskontrakter med Udlandet.

Baku, som er en By paa 450,000 Indbyggere, bestaar dels af en gammel, orientalsk Bydel med krumme, snævre Gader, Moskeer og Rester af en persisk Khans Palads, dels af en nyere, amerikansk udseende Del. Øst for denne ligger „den hvide By“ (Bjeyi Gorod) og „den sorte By“ (Tschernyi Gorod). Her findes Oljesyndikatets Kontorer, og her foregaar Destillationen af Oljen; alt lugter af Petroieum, og overalt svømmer det med Olje. Herfra forsendes saa den raffinerede Olje, dels pr. Skib over det kaspiske Hav til Volga, dels med lange Jernbanetog udelukkende bestaaende af Cisternevogne til Batum, og dels pumpes den direkte gennem mægtige „pipe lines“ ud til Batum, en Strækning paa over 500 km. Paa Vejen findes en Snes Pumpestationer, der driver Oljen af Sted; nu er det Meningen at lægge en Rørledning til, og al Destillationen skal saa foregaa i Batum, hvor der for Tiden bygges en stor Destillationsfabrik. Oljeproduktionen er nu 60 pCt. større end i 1913.

Nogle mener, at Byen Baku har sit Navn af Badkuba, „Vindstødenes By“, i alt Fald en meget passende Forklaring; thi voldsomme Vindstød er særdeles hyppige her. Allerede i Flyvemaskinen mærkedes det stærkt lidt før Landingen, og senere oplevede jeg adskillige af disse voldsomme Vindstød inde i selve Byen.

Da jeg havde set mig tilstrækkeligt om i Baku, gik jeg ned paa Jernbanestationen og erhvervede mig med megen Møje og Mas, da ingen her forstod andet end Russisk, en Jernbanebillet til Tiflis. Det undrede mig nok, at den var saa billig; men dette var jo kun en glædelig Overraskelse, det er dyrt nok endda at rejse i Rusland. Saa kom Toget, og sammen med de andre ventende „tovarisch“¹⁾ naaede jeg ind i den Vagon, hvis Nummer var angivet paa min Billet; men jeg blev jo noget overrasket, da det gik op for mig, at Toget kun førte Vogne med „haarde Sæder“, (altsaa 3die Klasses Vogne), og allerede var helt fyldt med Folk. Jeg maatte saa se ligesom de andre at finde en Hylde at ligge paa. Rundt om mig havde Kaukasus vilde Sønner og Døtre allerede anbragt sig, og snart laa ogsaa jeg bænket paa en snavset Hylde med min Rygsæk som Hovedpude; men jeg har vist aldrig før tilbragt en Nat i et saa bevæbnet Selskab som her! Jeg var unægtelig noget mør, da jeg tidlig næste Morgen vaagnede op paa min Hylde og kiggede ud af Vinduet og saa det Landskab, som er ka-

¹⁾ „Tovarisch“ betyder „Kammerat“ og er den almindelige Tiltaleform mellem Kommuniste.

rakteristisk for Strækningen Baku-Tiflis, — et øde Steppeland, hvor Kaukasus blaa Bjærgrygge skimtes i det fjerne. Nu begyndte mine Medrejsende ogsaa at vaagne op og strække sig paa Hylderne; snart efter kom de paa Benene og fik Thekedlerne frem, og ved den næste Stationsbygning var der en sand Folkevandring ud af Toget for at hente Vand. Paa Stationerne stod Drengene og solgte Brød, Agurker og Frugt; mine Rejsefæller provianterede voldsomt, og snart var Spisningen i fuld Gang i Kupeerne. Passagererne var her øst for Tiflis mest

foto. Sophie Petersen.

Fig. 1. Et af de høje Taarne, som ofte ses ved Jernbanestationerne paa Strækningen Baku-Tiflis, og tjener til Sovested.

Persere, Tatarer og muhammedanske Bjærgboere, nærmere ved Tiflis forandrede Selskabet efterhaanden Karakter og kom mest til at bestaa af Georgiere.

Største Delen af Dagen kørte Toget hen over den transkaukasiske Steppe, der længst mod Øst er Bynkesteppe, længere vestpaa nær Kura er Græssteppe. Den eneste Flod, som naar det kaspiske Hav, er Kura, der faar en Biflod inde fra Armenien. Omkring Floden ses spredte Trægrupper og Krat, hvori Fasanen, der her har sin Hjemstavn, holder til.

Ved Stationerne er bygget nogle mærkelige høje, aabne Taarne,

der bruges af Funktionærene og deres Familier som Soveplads; her er køligere, og her kan de være i Fred for Moskitoerne. Tidligere var disse Taarne Vagttaarne for Kosakkerne (Fig. 1).

I Oldtiden var Steppen opdyrket ved kunstige Vandingsanlæg, som dog blev helt ødelagt af de asiatiske Nomadehorder paa disses Erobringstog til Kaukasus.

De bedst opdyrkede Strækninger finder man nu omkring de smaa tyske Kolonier, hvoraf der er en 5—6 Stykker. De fleste tyske Kolonister stammer fra Schwabere, der 1818 udvandrede fra Würtemberg, fordi Regeringen indførte en ny Salmebog, som de gode Bønder ikke syntes om. 1500 Familier drog da til Rusland, hvor Alexander I gav dem fri Religionsøvelse samt en Pengeunderstøttelse. Først slog de sig ned omkring Odessa, hvor der endnu findes et Par tyske Kolonier; men største Parten flyttede senere til Kaukasus, hvor de særlig har kastet sig over Vinavl. Her, som ved Odessa, ytrer de tyske Kolonier sig straks dels gennem Husenes venlige og rene Udseende, dels ved at alt er langt mere intensivt opdyrket end andre Steder i Kaukasus. og endelig ved, at man hører det tyske Sprog som almindeligt Omgangssprog. Men i aandelig Henseende staar denne Befolkning ikke længere højt, de gaar kun op i Dyrkningen af Jorden og ser samtidig med den dybeste Foragt paa Russerne, hvad adskillige Samtaler med disse Tyskere tilstrækkeligt har overbevist mig om. —

Vil man se det bedste af Kaukasuskæden, skal man fra Tiflis tage Turen ad den gruzinske Hærvej til Vladikavkas og tilbage igen.

Kaukasusbjergene bestaar i Hovedsagen af een vældig Bjærgryg, der ved et mellemliggende lavere Land, som gennemstrømmes af Floderne Rion og Kura, er skilt fra det armeniske Højland. De højeste Punkter er Toppene Elbrus (5600 m) og Kasbek (5040 m), begge udslukte Andesit-Vulkaner dækkede af store Gletschere. Fra denne Kæde løber Kuban og Rion (Oldtidens Phasis) til Sortehavet; Terek fra Nord- og Kura (Oldtidens Kyros) fra Sydsiden til det kaspiske Hav.

I *geologisk Henseende* er Kaukasus en vældig tertiær Antiklinal, som især bestaar af krystallinske Skifre gennemsat med Granitmassiver, paa Siderne omgivet af Kalksten, Sandsten, Skifre og Dolomit fra Jordens Oldtid og Middelalder.

Omkring de tertiære Vulkaner Elbrus og Kasbek findes vældige Lavastrømme af Trakyt, Basalt og Andesit, de mange Mineralkilder er jo ogsaa Minder om den vulkanske Virksomhed.

Af værdifulde Mineraler findes væsentlig kun Manganmalm, som brydes og udføres fra Kutais i Georgien, der yder en Trediedel af Verdensproduktionen. Det er jo kun lidt i et Land, som angives for

at være Tubal Kains Fødested, og hvor Jason hentede det gyldne Skind! I Istiden var Kaukasuskæden flere Gange Genstand for vældige Nedisninger, hvorfor man overalt i de højere Bjerge træffer Istidsspor i Form af Cirkusdale, hængende Dale, Skurestriber og erratiske Blokke, i de lavere liggende Dele findes Moræneaflejringer. Dog er Kaukasusbjærgene i det hele ikke blevet saa stærkt eroderede af Isen i Istiden som Alperne; Søer og Vandfald mangler, og Landskabsformerne er langt vildere end i Alperne.

Klimaet er ret forskelligt i de forskellige Dele. I den vestlige Del falder der rigelig Nedbør; men jo længere man kommer mod Øst, jo tørrere bliver det, og Klimaet forvandler sig fra et mildt, regnrigt Klima til et tørt Klima med ret kølige Vintre¹). Snegrænsen (ved ca. 3000 m) ligger gennemgaaende lavere paa Nordsiden end paa Sydsiden.

Af større vilde *Dyr* forekommer Vildsvin og Bjørn i Skovene, Bisonoksen findes maaske ogsaa endnu i Vest-Kaukasus (Abchasien), Antiloper, Sjakaler, Hyæner, Springmus og andre gravende Gnavere, Steppenhøns og mange Slanger træffes paa Stepperne, og særlig i Rion-Dalen findes mange Fasaner (Fasan af Phasis, Oldtidens Navn for Rion). Skorpion, Tarantel og et Par smaa Giftslanger frygtes meget af Befolkningen, ligesom Tigreren, der undertiden kommer inde fra Persien. I Højjældet lever Gemser og mange Stenbukke.

Befolkningen er vel den mest brogede Blanding af Folkeelementer, som kan tænkes. De mange Folkevandringer i Historiens Løb gennem disse Egne synes hver at have efterladt nogle Rester af Folkeslag, som er blevet bevaret her i de isolerede Dale, og der tales over 40 ret afvigende Sprog. „Sprogenes Bjærg“ kaldte da allerede de arabiske Geografer Kaukasus. Paa Grund af sin Utilgængelighed er Kaukasuskæden dog i mindre Grad end f. Eks. Turan og Lilleasien blevet et Gennemgangsland.

De ældste Indbyggere er vel de egentlige kaukasiske Folk: Georgier, Mingreler, Svaneter, Chevsurer, Imereter o. s. v. De kaldes ofte med et Fællesnavn: Georgiere. Det er smukke, ikke særlig arbejdssomme Folk, de er meget krigeriske og elsker Vin, Dans og Musik. Helt op til Nutiden havde de en klassesdelt Lensadel, som ejede Landet og lod det dyrke af livegne Bønder. De har deres eget Sprog, som skrives med et særligt Alfabet, de fleste er græsk-ortodokse, kun Adsharerne har antaget Muhammedanismen. Endvidere er der Tscherkessere, som efter Russernes Erobring af Landet næsten alle udvandrede dels til

¹) B a k u: Januar + 3,4^o C, Juli 26° C., Nedbør 24 cm. — Tiflis (409 m o. H.): Januar + 0,2^o C., Juli 24,5^o C., Nedbør 48 cm. — B a t u m: Januar + 5,9^o C., Juli 25° C., Nedbør 235 cm.

Lilleasien og Tyrkiet, dels til Egnene omkring Kubanfloden¹). Imod Øst i Dagestan bor Lesghierne; de er Muhammedanere og var de af alle Kaukasusfolkene, som ydede stærkest Modstand mod Russerne. I de centrale Dale bor Osseterne, et gammel-arisk Folk, der sprogligt staar Perserne nær, men fysisk og kulturelt minder om Germanerne. Desuden er der i Tidernes Løb til Kaukasus indvandret en Mængde Tatarer i Østkaukasus og Armeniere. Tatarerne er Muhammedanere (Shiiter, fordi de har staaet under Perserne); Armenierne er kristne og danner et eget Kirkesamfund, der kalder sig Gregorianere og har skilt sig ud fra den romersk-katolske Kirke; deres Ritual er det samme som den ortodokse Kirkes. Armenierne har ved deres store Dygtighed og økonomiske Sans trængt Georgierne og Tatarerne ud som Ledere af Erhvervslivet, og Handelen er helt i deres Hænder. Adskillige af dem er paa Grund af Rigdom og Dygtighed blevet optaget i den georgiske Adel, ligesom de ogsaa i den nyeste Tid har faaet høje administrative Stillinger under Sovjetregeringen. Takket være de store Armenierfølgelser i de senere Aar i Lilleasien er de i stor Mængde indvandret til Kaukasus, hvor de indfødte hader dem af et oprigtigt Hjerte.

Af andre indvandrede Folk kan nævnes Jøder, Grækere, Persere (i Tiflis), Kurdere, som bor i det armeniske Højland, men om Vinteren kommer ned til Batum, samt Russerne. Ialt lever der nu 5—6 Millioner Mennesker i Kaukasus.

I Oldtiden beboedes Kaukasuslandene af Ibere; men Grækerne havde tidligt Kolonier her ligesom langs Sortehavets Nordkyst. Kurafloden var Oldtidens Kyros, og Prometheus blev efter Sagnet lænket til Elbrus. Fortællingen om Jason og Argonauterne hører ogsaa hjemme i disse Egne.

Georgierne dannede tidligt en selvstændig Stat først med Hovedstad i Mtsket senere i Tiflis; deres Rige havde en Blomstringsperiode under Dronning Tamara 1171—1198. I det 14de Aarhundrede drog Tamerlans Horder ind i Kaukasuslandene, og fra nu af var Tyrkere og Persere Herrer i de forskellige Egne. Paa Peter den Stores Tid begyndte Russerne deres Kamp for at vinde Kaukasus, en Kamp, som maatte føres gennem mange Aar; de første Kolonister var Kosakker, som bosatte sig i militært ordnede Landsbyer. Først 1865 var Erobringen fuldendt. En voldsom Modstand blev særlig ydet i 1835—39 af de østlige Bjergstammer i Dagestan under Anførsel af den fanatiske Muhammedaner Shamuil. Russerne bor især i Ciskaukasien og i de lavere

¹) Her bor Kubankosakkerne i Landsbyer, som kaldes „Stanitzer“. De er dygtige og flittige Folk, mens Tscherkesserne derimod er dovne og lever i stor Fattigdom.

Dele af Kaukasuskæden; i Transkaukasien har de ikke klaret sig saa godt, de har ikke kunnet vænne sig til Klimaet og til at dyrke Jorden ved kunstig Vanding. Agerbruget er i det hele taget det bærende Erhverv i Kaukasus; der dyrkes i de vestlige Dele mest Majs, i de tørre Egne mod Øst mest Hvede. Ogsaa Risen dyrkes; men har nu for en Del maattet vige for Bomuldsavl, der begunstiges af Russerne af Hensyn til Tekstilindustrien. Af andre Kulturplanter er der især Vin samt Tobak, Morbær og Te.

(Fortsættes.)
